

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Основы сказкотерапии. – Санк – Петербург, 2007. – с. 7-8, 170
2. Зинкевич-Евстигнеева Т.Д., Грабенко Т.М. Практикум по креативной терапии. СПб, 1998
3. Ертегі терапиясы, Төлеген. А., Қазақстан мектебі, № 8, 2012 жыл.
4. Разноцветное детство. Игротерапия, сказкотерапия, изотерапия, музыкотерапия. Авторы: Коллектив авторов

УДК 376.37
МРНТИ 14.23.05

Кадирбаева Д.К.¹, Рсалдинова А.К.²

²*Ғылыми жетекшісі п.ғ.к., доцент*

¹*7M01902-Арнайы педагогика мамандығының 2 курс магистранты*
Абай атындағы ҚазҰПУ, Алматы қ., Қазақстан

МЕКТЕП ЖАСЫНА ДЕЙІНГІ (2-3 ДЕНГЕЙ) СӨЙЛЕУ ТІЛІ ЖАЛПЫ ДАМЫМАҒАН БАЛАЛАРДЫҢ ШЫЛАУЛАРДЫ ҚОЛДАНУ ДАҒДЫСЫНЫҢ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Аңдатпа

Бұл мақалада мектеп жасына дейінгі 2-3 деңгейлі сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалармен шылауларды қолдану дағдыларын дамыту дағдысының ерекшеліктері зерттелді.

Мақала барысында мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілінің жалпы дамымауы бар балалардың шылауларды қолдану дағдысының деңгейі зерттелді. Сонымен қатар, ана тіліндегі шылаулар, оларды қолдану ерекшеліктері қарастырылды. Зерттеу материалы ретінде шағын эксперименттік жұмыс ұйымдастырылып, нәтижелері сандық және сапалық көрсеткіштер арқылы талданды.

Кілттік сөздер: сөйлеу тілінің жалпы дамымауы, шылаулар, септеулік шылаулар, жалғаулық шылаулар, сөздер, байланыстырып сөйлеу тілі, мектеп жасына дейінгі кезең.

Рсалдинова А.К.¹, Кадирбаева Д.К.²

Казахский национальный педагогический университет им. Абая
г. Алматы, Казахстан

ОСОБЕННОСТИ НАВЫКОВ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРЕДЛОГОВ У ДЕТЕЙ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА (2-3 УРОВЕНЬ) С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ

Аннотация

В данной статье изучены особенности навыков использования предлогов у детей с общим недоразвитием речи в дошкольном возрасте.

В ходе статьи был изучен уровень навыков использования предлогов у детей с общим недоразвитием речи в дошкольном возрасте. Кроме того, были рассмотрены междометия на родном языке, особенности их употребления. В качестве материала исследования была организована небольшая экспериментальная работа, результаты которой анализировались по количественным и качественным показателям.

Ключевые слова: общее недоразвитие речи, предлог, склонения, спряжения, слова, связная речь, дошкольный возраст.

Rsaldinova A.K.¹, Kadirbayeva D.K.²

Kazakh National Pedagogical University named after Abai
Almaty, Kazakhstan

FEATURES OF PREPOSITION SKILLS IN PRESCHOOL CHILDREN (LEVEL 2-3) WITH GENERAL UNDERDEVELOPMENT OF SPEECH

Abstract

This article examines the features of the skills of using prepositions in children with general speech underdevelopment in preschool age.

In the course of the article, the level of interjection skills in children with general speech underdevelopment in preschool age was studied. In addition, prepositions in the native language and the peculiarities of their use were considered. As a research material, a small experimental work was organized, the results of which were analyzed by quantitative and qualitative indicators.

Keywords: general underdevelopment of speech, prepositions, declensions, conjugations, words, coherent speech, preschool age.

Кіріспе. Мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың сөйлеу тілінің мәселелерін зерттеу және оны дамыту әдістерін ұсыну өзекті болып табылады. Себебі, мектеп жасына дейінгі кезеңде олардың сөйлеу тілін дамыту және мектеп қабырғасында оқығанда сәтті білім алуын қамтамасыз ету маңызды міндеттердің бірі. Сөйлеу тілінің жалпы дамымауы бар балалардың сөйлеу тілінде шылауларды қолдану дағдысы да зардап шегеді. Ал, шылауларды қолдану дағдысының бұзылысы олардың қарым – қатынасына, байланыстырып сөйлеу тіліне теріс ықпал етеді. Ал, оны дамытудың әдістемесінің жеткіліксіз деңгейі тақырыптың өзектілігін негіздейді [1].

Соңғы жылдары әртүрлі факторлардың салдарынан сөйлеу тілі дамымаған балалар санының артуы көптеген авторлардың жұмысында көрініс тауып, оларды түзету бойынша педагогикалық шаралар кешені туралы бірқатар еңбектер қарастырылған. Алайда, қазақ тілді балалар үшін жасақталған әдістеменің жеткіліксіз болуы жаңа зерттеулер мен нәтижелерді талап етеді [2; 3].

Сөйлеу тілінің жалпы дамымауы (СТЖД) – бұл қалыпты есту және ақыл – ой жағдайындағы сөйлеу жүйесінің дыбыстық және семантикалық жағына қатысты барлық компоненттерінің қалыптасуын бұзатын балалардағы әртүрлі күрделі сөйлеу бұзылыстары.

Сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың ерекшеліктері туралы ең алғашқы зерттеулер 1960 жылдары Р.Е. Левинаның зерттеулерінен кейін жарық көре бастады. Р.Е. Левина зерттеулерінен кейін аталған бұзылыс түрін зерттеуге Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филичева Т.Б., және т. б. ғалымдар үлес қосты. Сөйлеудің жалпы дамымауымен тілдің сөздік құрамы мен грамматикалық құрылымының дамуының өзіндік ерекшелігі Лалаева Р.И., Серебрякова Н.В. және басқалардың зерттеулерінде көрсетілген [4; 5].

Ал, Отандық зерттеулерге келсек, сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың мәселелерін зерттеуге Өмірбекова Қ.Қ., Оразаева Г.С., Тулебиева Г.Н., Ибатова Г.Б және т.б еңбектері арналған. Аталған авторлар қазақ тілді балалардың сөйлеу тілі дамуының бұзылысы кезіндегі н, ғ, қ, ұ, дыбыстарының бұзылуын зерттеп сипаттады. Сонымен қатар, сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың сөздік қорының бұзылысы, фонематикалық қабылдауының бұзылысы туралы сипаттап жазған [6; 7].

Сөйлеудің жалпы дамымауы көбінесе органикалық зақымданумен немесе орталық жүйке жүйесінің белгілі бір бөлімдерінің дамымауымен байланысты бұзылулар пайда болады.

Артикуляция мен фонацияның бұзылуы, артикуляциялық дыбыстық сөйлеуді қиындатады, оның құрылымын қиындататын қайталама көріністердің пайда болуына әкелуі мүмкін бастапқы бұзылысты құрайды [8].

Мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамымаған балаларда жеке ми құрылымдарының өрескел зақымдануы кездеседі. Бұл жағдайда дистония түріндегі бұлшықет тонусының бұзылуы, тремор түрінде еріксіз қозғалыстардың болуы, қозғалтқыштың дамуы, тепе-теңдік пен үйлестірудің болмауы байқалады. Динамикалық праксис жеткіліксіздігі жалпы және сөйлеу бұлшықеттеріндегі кинестетикалық сезімдердің әлсіздігімен үйлеседі. Балалар кеңістікте бағдарлануда қиындықтарға тап болады, олар визуалды – кеңістіктік гноздың бұзылуын, ырғақты шығарудағы қиындықтарды және фонемалық есту қабілетінің жетіспеушілігін анықтайды [9].

Л. П. Федоренко, Г.А. Фомичева, В.К. Лотаревтің эксперименттік зерттеулерінің деректері логикалық операциялардың қалыптасу деңгейі бойынша СТЖД бар мектеп жасына дейінгі балалар өздерінің қалыпты дамып келе жатқан құрдастарынан едәуір артта қалатынын көрсетеді. Автор логикалық операциялардың қалыптасу дәрежесі бойынша жалпы сөйлеу қабілеті дамымаған балалардың ерекшеліктерін анықтайды [10].

Бұл топқа жатқызылған балаларда ауызша және ауызша емес тапсырмаларды орындау кезінде мақсатты әрекет бұзылады. Олар назардың жеткіліксіз шоғырлануымен, танымдық белсенділіктің төмен деңгейімен, қоршаған орта туралы идеялардың төмен көлемімен, себеп-салдар байланысын орнатудағы қиындықтармен сипатталады. Алайда, егер логопед тарапынан көмек көрсетілсе, балалар дерексіз ұғымдарды игерудің әлеуетті мүмкіндіктеріне ие [11].

Ладыженская Т.А. және т.б. мәліметтері бойынша сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың зейін сипаты бірқатар ерекшеліктермен сипатталады: тұрақсыздық, нормамен салыстырғанда төмен жағдайдағы ауысымдылық, назар аударудың көлемінің төмен деңгейі және т.б. [12].

Сонымен қатар, сөйлеу тілінің жалпы дамымауы бар балалардың байланыстырып сөйлеу тілінің бұзылыстарын атап өткен болатын. Оған себеп, балалардың сөздік қорының төмен деңгейі, грамматикалық – лексикалық құрылымдардың бұзылысы деп түсіндіріледі. Сонымен қатар, балалар байланыстырып сөйлеу барысында шылауды қолдану дағдыларының да төмендігін байқатады. Ал, бұл дағдының жеткілікті деңгейде қалыптаспауы ауызша қарым – қатынасқа теріс ықпал етеді [13].

Шылаулар – сөз бен сөздің немесе сөйлем мен сөйлемнің араларын байланыстыру, құрастыру үшін қолданылатын, өздері тіркескен сөздерінің ұғымдарына әр қилы реңктер үстеп, оларға ортақтасып, тұлға жағынан тиянақталған, лексика – грамматикалық мағынасы бар сөздер немесе тілімізде толық лексикалық мағынасы жоқ, бірақ сөз бен сөзді, сөйлем мен сөйлемді байланыстырып немесе сөзге қосымша мән үстеп тұратын көмекші сөздер. Яғни, шылаулар жеке мағынаға ие болмағанымен, сөздер мен сөздерді байланыстыра отырып, олардың үйлесімдігін қамтамасыз етеді. Қазақ тілінің тіл жүйесінде шылаулардың 3 түрі қарастырылады: септеулік, демеулік және жалғаулық. Аталған түрлерінің ішінде жалғаулық шылауларды ерекше атап өтуге болады. Себебі, бұл шылаулар сөз бен сөздерді, тіркестерді өзара байланыстыруды қамтамасыз ету үшін қолданылатын түрі болып табылады [14].

Жалғаулық шылаулар сөйлемдердің құрамына ене отырып, олардың мағынасын нақты және түсінікті түрде құруға ықпал етеді. Сөздер мен сөйлемдерді өзара байланыстыра отырып, жалғаулық шылаулар байланыстырып сөйлеу тілінің сипатына да әсерін тигізеді. Жалғаулық шылаулардың қазақ тілінде мынадай түрлері кездеседі: мен, бен, да, де, та, те, және, дегенмен, сонда да, кейде, мейлі, әлдене, өйткені, сол себепті, сол үшін, егер, әйтпесе, егер де және т.б. [15].

Сонымен, жалғаулық шылаулардың сөйлемдегі рөлін ескере отырып, оларды зерттеудің өзекті екендігін негіздейміз.

Зерттеу әдістері және материалдары. Зерттеу жұмысы барысында жүргізілген эксперимент кезінде мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың шылауларды қолдану дағдысының деңгейі анықталды. Аталған мақсатта төмендегі әдіс қолданылды:

«Суретті сипатта» әдісі. Мақсаты: жалғаулық шылауларды сөйлеу тілінде қолдану деңгейін анықтау. Құрал – жабдықтар: сюжеттік суреттер сериясы. Барысы: балаларға жалғаулық шылауларды талап ететін сөйлемдерге құрылған сюжеттік суреттер ұсынылады. Экспериментатор анықтаушы сұрақтар қоя отырып, баланың жауаптарын тыңдайды және шылауларды қолдану деңгейін есепке алады. Жоғары деңгей – 3 балл. Бала сюжеттік суретті баяндау кезінде қажетті шылауларды қолдану арқылы сурет мазмұнын толықтай ашады. Орташа деңгей – 2 балл. Бала сюжеттік суретті баяндау кезінде шылауларды ішанара қолданады. Төмен деңгей – 1 балл. Бала сюжеттік суретті баяндау кезінде қажетті шылауларды мүлдем қолданбайды.

Нәтижелері. Ұсынылған әдісті СТЖД балалармен сынау кезінде төмендегідей нәтижелер алынды:

Кесте 1.Зерттеу нәтижелері

Р/с	Оқушының №	Ұпай сандары	Деңгейлері
1	№ 1	1	Төмен
2	№ 2	2	Орташа
3	№ 3	1	Төмен
4	№ 4	1	Төмен
5	№ 5	2	Орташа
6	№ 6	1	Төмен
7	№ 7	1	Төмен
8	№ 8	1	Төмен
9	№ 9	1	Төмен

Кестеден көріп отырғанымыздай, шылауларды қолдану дағдысын сынау кезінде балалардың басым бөлігінде төмен көрсеткіштер алынды. Атап айтқанда, № 2, 5, 10 және 14 балалар 2 балл иеленсе, топтағы қалған балалар 1 балл алды. Ал, 3 балл алған қатысушы тіркелмеді.

Тапсырманы сынақтан өткізе отырып, мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың шылауларды қолдану дағдысының қалыптасуының төмен деңгейі анықталды. Бұл тапсырмада ұсынылған жалғаулық шылауларды өзара үйлестіре алмауынан көрінді.

Сонымен, зерттеу бойынша эксперименттік топта 27 % орташа, 73 % төмен нәтиже алынды.

Нәтижелердің талқылануы. Зерттеу нәтижелеріндегі төмен көрсеткіштердің алынуы сөйлеу тілі жалпы дамымаған балалардың лексикалық – грамматикалық құрылымының, сөздік қорының және байланыстырып сөйлеу тілінің даму деңгейінің төмен екендігін білдіреді. Балалардың жалғаулық шылау арқылы сөздерді өзара байланыстыра алмауы оларды қолдану дағдысының әлі де жетілмегендігін аңғартады.

Жалғаулық шылауларды қате қолдану және айтылым кезінде грамматикалық қателіктер арқылы айту олардың сөзжасам дағдысы мен сөз түрлендіруінің әлсіздігін аңғартады. Сонымен қатар, шылау формаларын сөзде үйлестіру кезінде балалар олардың мағынасын түсінбейді. Шылауларды қолдану кезіндегі қателіктер жалпы сөйлеу тілі дамымаған балалардың ауызша қарым – қатынасын, коммуникативті дағдыларына кері ықпал етіп, қарым – қатынастың өнімділігін төмендетеді.

Қорытынды. Сонымен, мектеп жасына дейінгі балалардың шылауларды қолдану дағдысын тексеруге арналған эксперименттік жұмыс бірқатар мәселелер мен қиындықтарды айқындады. Атап айтқанда, мектеп жасына дейінгі балалардың жалғаулық шылауларды қолдану дағдысының қалыптаспағандығы, жалғаулық шылауларды қолдана алмауына байланысты орын алған байланыстырып сөйлеу тілінің бұзылыстары және жалғаулық шылаулардың грамматикалық құрылым негізіндегі орнын игере алмауы.

Анықталған қиындықтарды ескере отырып, мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілінің жалпы дамымауы бар (2-3 деңгей) балалардың шылауларды қолдану дағдысының мынадай ерекшеліктерін ұсынамыз:

1. Мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілінің жалпы дамымауы бар (2 – 3 деңгей) балалардың шылауларды қолдану дағдысы төмен деңгейде қалыптасқан;

2. Мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілінің жалпы дамымауы бар (2 – 3 деңгей) балалар жалғаулық шылауларды мағынасы мен сөйлемдегі орнына қарай саралай алмайды;

3. Мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілінің жалпы дамымауы бар (2 – 3 деңгей) балалар жалғаулық шылауларды қолдану арқылы ауызша тұжырымдарын үйлесімді деңгейде құра алмайды.

Мектеп жасына дейінгі сөйлеу тілінің жалпы дамымауы бар (2 – 3 деңгей) балалардың шылауларды қолдану дағдысының ерекшеліктерін сипаттай отырып, оларды түзету балалардың ауызша сөйлеу тілінің дамуына оң ықпал етеді деп қорытындылаймыз.

Пайдаланған әдебиеттер тізімі

1. Өмірбекова Қ.Қ. Сөйлеу тілі жалпы дамымаған (IV деңгей) балалармен логопедиялық жұмыс ұйымдастыру. – Алматы. 2015

2. Movkebayeva Z.A., Oralkanova I.A., Mazhenov B., Beysenova A., Belenko O. The model of formation of readiness of teachers to work in conditions of inclusive education// *International Journal of Environmental and Science Education*. - ISSN: 1306-3065.-№11.–2016.

3. Z.Movkebaeva, I. Denissova (with co-authors. Students Attitude towards Co-Education with Disabled People in Higher Education Institutions. *Journal of Entrepreneurship Education Research Article: 2017 Vol: 20 Issue: <https://www.abacademies.org/articles/students-attitude-towards-coeducation-with-disabled-people-in-higher-education-institutions-6917.html>*

4. Жукова Н.С., Мастюкова Е.М., Филочева Т.Б. Логопедия. Преодоление общего недоразвития речи у дошкольников.- Екатеринбург: АРТ ЛТД, 2018.

5. Лалаева Р.И., Серебрякова Н.В. Формирование лексики и грамматического строя у дошкольников с общим недоразвитием речи. - СПб.: СОЮЗ, 2017.

6. Қ. Қ. Өмірбекова., Г.Н. Тулебиева., Г.М. Коржова., Г.С. Оразаева. Логопедия негіздері. Оқу құралы. – Алматы, 2014.

7. Ибатова Г.Б. Сөйлеу тілі дамымаған III деңгейдегі балалармен логопедиялық жұмысты ұйымдастыру: әдістемелік ұсынымдар. – Алматы, 2014.

8. Филочева Т.Б., Чиркина Г.В. Коррекционное обучение и воспитание детей 5-летнего возраста с общим недоразвитием речи. - Минск: Новое знание, 2017.

9. Шашкина Г.Р. Логопедическая работа с дошкольниками. – М.: Центр- пресс, 2019.

10. Ястребова, А.В. Преодоление общего недоразвития речи у учащихся начальных классов общеобразовательных учреждений/А.В. Ястребова. - М.: АРКТИ, 2004. - 209 с.
11. Федоренко, Л. П. Методика развития речи детей дошкольного возраста [Текст] / Л. П. Федоренко, Г.А. Фомичева, В.К. Лотарев. – М. : Просвещение, —1977. — 240 с.
12. Ладыженская Т.А. Речь. Речь. Речь. – М.: Педагогика, 1990. - 335 с.
13. Лебедева, И. Н. Развитие связной речи дошкольников: обучение рассказыванию по картине [Текст] / Ирина Лебедева. – Санкт-Петербург : 2009. – 57 с.
14. Сыздықова Г.О. Қазіргі қазақ тілі морфологиясы. – Алматы: Дәуір, 2012. – 142-б.
15. Ысқақов А. Қазіргі қазақ тілі. Морфология. – Алматы: Арыс, 1991. – 119-б.

УДК 376.37
МРНТИ 14.29.29

А.Н. Аутаева¹, М.Қ. Қаналы²

¹ п.с.ғ.к. қауымдастырылған профессор

² 7М01902 – Арнайы педагогика бойынша арнайы

мамандарды дайындау мамандығының 2 курс магистранты, Абай атындағы ҚазҰПУ

МЕКТЕПКЕ ДЕЙІНГІ БІЛІМ БЕРУ ҰЙЫМЫНДА СТЖД (III-IV ДЕҢГЕЙ) БАР БАЛАРДЫҢ МУЗЫКАЛЫҚ ҚАБІЛЕТТЕРІН ЛОГОРИТМИКА АРҚЫЛЫ ДАМУЫ

Аңдатпа

Мақалада мектеп жасына дейінгі СТЖД бар балаларды музыкалық тәрбиелеу мәселесі қарастырылады және түзету және дамыту жұмыстарына баса назар аударылады. Логоритмика - бұл әртүрлі психомоторлық және сенсорлық бұзылуларға әсер етуде, мектеп жасына дейінгі балалардың музыкалық қабілеттерін дамытуда тиімді құрал болып табылады. Мұны растау үшін мақалада мектепке дейінгі білім беру мекемесінде СТДЖ бар балалармен музыкалық сабақтарды ұйымдастыруға логоритмиканы кешенді енгізудің кейбір практикалық аспектілері келтірілген.

Түйін сөздер: музыкалық қабілеттер (музыкалық-есту спектакльдер, музыкалық-ритмикалық сезім), СТЖД, мектепке дейінгі білім беру мекемесі.

Аутаева А.Н.¹, Қаналы М.Қ.²

¹к п.с.н., ассоциированный профессор

²Магистрант 2 курса по специальности 7М01906 – Специальная педагогика КазНПУ им. Абая

ЛОГОРИТМИКА КАК СРЕДСТВО РАЗВИТИЯ МУЗЫКАЛЬНЫХ СПОСОБНОСТЕЙ У ДЕТЕЙ С ОБЩИМ НЕДОРАЗВИТИЕМ РЕЧИ В ДОШКОЛЬНОЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНОЙ ОРГАНИЗАЦИИ

Аннотация

В статье затрагивается проблема музыкального воспитания дошкольников в современных условиях, акцентируется внимание на коррекционно-развивающей работе с детьми, имеющими диагноз «общее недоразвитие речи». Логопедическая ритмика как эффективное средство воздействия на различные нарушения психомоторных и сенсорных функций дошкольников, с точки зрения автора, выступает также и значимым средством развития их музыкальных способностей. В подтверждение этому в работе представлены некоторые практические аспекты комплексного включения логоритмики в организацию музыкальных занятий с детьми с ОНР в дошкольном образовательном учреждении.

Ключевые слова: музыкальные способности (музыкально-слуховые представления, ладовое и музыкально-ритмическое чувства), дети с общим недоразвитием речи, дошкольное образовательное учреждение в возрасте, ранняя психолого-педагогическая помощь, коррекционно-развивающая работа, коммуникация, консультативно-коррекционная технология